

ЕКОНОМІКА ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 631.115.8

Ульянченко О.В.,
д.е.н., професор, член-кореспондент НААН України
Фінашина Г.В.,
асистент кафедри землевпорядного проектування
Харківський національний аграрний університет
ім. В.В. Докучаєва

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ОБСЛУГОВУЮЧОГО КООПЕРАТИВУ З НАДАННЯ НАУКОВО-КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

Постановка проблеми. Значна роль інформації в економічних і суспільних процесах, бурхливий розвиток нових високоефективних інформаційних технологій та їх значний вплив на організацію виробничих процесів стимулювало появу та розвиток нового напрямку діяльності – інформаційно-консультаційної [1]. Однак, на практиці існує безліч прикладів, коли значні винаходи та наукові відкриття десятиріччями залишаються лише на папері. Це викликано низьким рівнем наукових і технічних знань працівників АПК, обмеженими інвестиційними можливостями.

Відомо, що у країнах світу функціонує система консультативних та навчально-інноваційних центрів, що методами надання інформації, тренінгів та консультацій утворює безпосередній контакт споживачів і розробників нових технологій виробництва, управління, підвищення якості і компетентності персоналу [2]. Саме тому, на нашу думку, питання організації інформаційного та консультаційного забезпечення аграрного виробництва в Україні на сьогодні є достатньо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне та методологічне обґрунтування сутності інформаційно-консультаційної діяльності в аграрній сфері висвітлені в працях вітчизняних і зарубіжних учених: Н.Ю. Брюховецької, Т.П. Кальна-Дубенюк, В.В. Дерлеменка, Ю.С. Коваленка, В.М. Кошелева, М.Ф. Кропивка, П.Т. Саблука, Б.К. Скурти, С.О. Тивончука та інших.

Однак, питання формування дієвої системи інформаційного та консультаційного обслуговування сільськогосподарських товаровиробників, особливо на місцевому рівні, потребує подальшого наукового обґрунтування, розробки практичних рекомендацій та безпосереднього втілення у виробничі відносини.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення переваг від створення та особливостей функціонування сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг, розробка схематичної моделі взаємодії такого кооперативу з різними суб'єктами господарювання, враховуючи рівні функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційно-консультаційне обслуговування в аграрному секторі покладено на дорадчу службу. 17.06.2004 року Верховною Радою України було прийнято ЗУ «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», що визначає правові засади здійснення сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні, регулює відносини в цій сфері та спрямований на поліпшення добробуту сільського населення та розвиток сільської місцевості [3].

Відповідно до цього Закону, визначено основні поняття та терміни:

- сільськогосподарська дорадча діяльність – сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських та фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності і господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства;

- сільськогосподарська дорадча служба – юридична особа незалежно від її організаційно-правової форми та форми власності, структурний підрозділ аграрного навчального закладу, науково-дослідної установи, які внесені до Реєстру дорадчих служб, здійснюють дорадчу діяльність, у складі яких працює не менше трьох дорадників, які пройшли реєстрацію відповідно до законодавства і внесені до Реєстру дорадників;

- послуги, які надаються структурами інформаційно-консультаційного обслуговування агропромислового виробництва, як правило, повинні оплачуватися:

- суспільно-корисні (загальні) послуги за рахунок державного і місцевих бюджетів або інноваційних фондів (за контрактами);

- комерційні (спеціальні) послуги за рахунок оплати послуг підприємствами, об'єднаннями, фізичними особами [3].

Варто зауважити, що Міністерством аграрної політики та продовольства України, Національною академією аграрних наук, ННЦ «Інститут аграрної економіки» було розроблено «Рекомендації з надання дорадчих послуг в агропромисловому виробництві України», «Концепцію становлення і розвитку мережі сільськогосподарських дорадчих служб в Україні» [4].

Але існує ряд чинників, що гальмують розвиток сільськогосподарських дорадчих служб:

- складний механізм отримання бюджетних коштів на здійснення сільськогосподарської дорадчої діяльності;

- нестабільне бюджетне фінансування: у 2007 році державна підтримка сільськогосподарської дорадчої служби складала 10 млн. грн. [5], в т.ч. на Харківську область було виділено 389 тис. грн. [6], у 2009 р. ці показники значно зменшилися і дорівнювали відповідно 1050 та 41 тис. грн. [7; 8]. У 2010-2012 рр. на підтримку сільськогосподарської дорадчої служби державою було заплановано по 2 млн. грн. [9; 10; 11], при цьому у 2012 році на підтримку дорадчої служби у Харківській області виділено 77 тис. грн., ці показники в 5 разів менше, ніж у 2007 році;

- недостатньо розвинута інфраструктура інформаційно-консультаційних служб на районному та селищному рівнях: так, наприклад, станом на 2012 рік у Харківській області зареєстровано 4 дорадчих служби, а саме ТОВ «Харківська обласна дорадча служба «Агроетнотур» (м. Харків), Громадська організація «Харківський обласний центр дорадництва» (м. Харків), ТОВ «Сільськогосподарська дорадча служба Харківської області» (Харківський район, смт. Пісочин) та ПП «Куп'янська сільськогосподарська дорадча служба» (Куп'янський район);

- невідпрацьований механізм співробітництва закладів освіти, науки та дорадництва: Харківська область налічує три ВНЗ аграрного напрямку, ряд наукових інститутів (ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського», Інститут рослинництва імені В.Я. Юр'єва, Відділ птахівництва Інституту тваринництва НААН, Інститут тваринництва НААН, Інститут овочівництва і баштанництва НААН) та чотири дорадчі служби, що функціонують окремо один від одного і не ставлять за мету укладання договорів щодо співробітництва;

- недостатня інформованість сільськогосподарських товаровиробників щодо існування дорадчих служб.

Через незадовільний стан розвитку сільськогосподарської дорадчої діяльності керівники сільськогосподарських підприємств, в більшості випадків, змушені самостійно займатися пошуком необхідної їм інформації, а це зумовлює додаткові затрати часу, трудових ресурсів та коштів.

Саме тому вважаємо за доцільне запропонувати створення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг на районному рівні (рис. 1), що дозволить вирішити основні проблеми сільськогосподарських товаровиробників, досягти довготермінових цілей та одержати короткотермінові результати.

Загальний результат існування сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг – допомога сільськогосподарським підприємствам місцевого рівня:

- визначити спільні проблеми й інтереси щодо подальшого розвитку та вдосконалення ведення сільськогосподарського виробництва;

- формувати більші за обсягами партії продукції та знайти нові канали реалізації результатів сільськогосподарського виробництва за більш вигідними цінами;

- впроваджувати у сільськогосподарську діяльність нові сучасні ефективні технології ведення сільського господарства;

- застосовувати у виробництві та переробці нову сільськогосподарську техніку, обладнання та устаткування вітчизняного товаровиробника через Програму підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;

- з'ясувати можливі шляхи розширення своєї діяльності через впровадження повного або часткового зберігання, переробки та реалізації продукції;

- отримувати необхідну інформацію швидше, ніж за допомоги сільськогосподарських дорадчих служб;

- користуватися розробками та послугами закладів освіти та науки шляхом заключення відповідних договорів про співпрацю;

- створювати нові робочі місця шляхом залучення необхідних фахівців та інших працівників до сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-інформаційних послуг;
- проводити періодичний аналіз попиту споживачів місцевого рівня та враховувати їх сподівання та побажання у структурі пропозиції продукції сільського господарства у майбутньому і т.і.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив з надання науково-консультаційних послуг сприятиме	
вирішенню проблем:	- нестача професійних знань та навичок ведення ефективного сільгосп. виробництва; - низька зайнятість сільського населення; - недостатнє впровадження у виробництво сучасних технологій, досягнень науки та техніки; - недостатній розвиток інфраструктури аграрного ринку та ін.
одержанню коротко-термінових результатів:	- зміна ставлення сільськогосподарських виробників до своїх можливостей, підвищення у них прагнення та мотивації до змін; - одержання сільськогосподарськими виробниками новітніх знань щодо останніх досягнень науки та техніки, отримання навичок щодо їх практичного застосування; - формування у сільськогосподарських виробників навичок щодо аналізу наявної інформації, вміння вибору та прийняття раціональних рішень.
досягненню довго-термінових цілей:	- створення умов для ведення ефективного сільгосп. виробництва; - сприяння розвитку сільської місцевості та вирішенню соц. проблем сільського населення; - підтримка інноваційного розвитку сільського господарства; - розвиток сучасної інфраструктури стабільного аграрного ринку.

Рис. 1. Переваги від створення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг

Джерело: розроблено авторами

Науково-консультаційні послуги, що будуть надаватися сільськогосподарським обслуговуючим кооперативом, пропонуємо класифікувати за напрямками (видами) та формами їх здійснення (рис. 2).

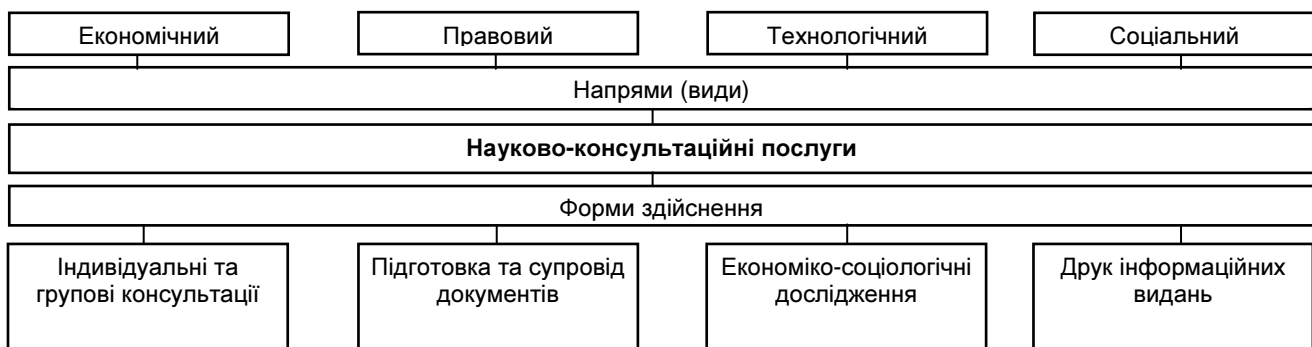

Рис. 2. Напрями (види) та форми здійснення робіт сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг

Джерело: розроблено авторами

Економічний напрям роботи сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг полягає в проведенні бізнес-планування, застосуванні нових форм організації виробництва, аналізі попиту та пропозиції на існуючих ринках, пошуку альтернативних каналів збуту продукції, допомозі ведення бухгалтерської звітності тощо. Правовий вид робіт охоплює земельні, майнові питання, трудові відносини, підготовку та супровід статутних документів і т.д. Особливості галузей рослинництва, тваринництва та можливої переробки сільськогосподарської продукції – це технологічний напрям надання науково-консультаційних послуг. До соціального виду робіт відносимо розгляд питань щодо сприяння зайнятості сільського населення, розбудови інфраструктури села, соціально-культурного розвитку громади.

Зазначені напрями (види) науково-консультаційних послуг можливо реалізувати у діяльності даного сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу через:

- застосування індивідуальних консультацій (збір та надання конкретної інформації певному підприємству);

- надання групових консультацій (проведення семінарів, круглих столів для керівників та головних спеціалістів підприємств, організація днів поля та ярмарків за участю місцевого населення з метою їх ознайомлення з діяльністю та продукцією існуючих сільськогосподарських підприємств району);

- допомога у підготовці та супровід документів (статутних документів, бізнес-планів, на отримання кредитів);

- проведення економіко-соціологічних досліджень (збір і аналіз даних для складання програм соціально-економічного розвитку сільських громад та територій і т.д.);

- організацію друку інформаційних видань (інформаційних брошур та буклетів).

Слід зазначити, що основними видами робіт сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг повинні бути економічні, правові та технологічні. Послуги соціального напрямку доцільно запроваджувати за умови стабільної та результативної (ефективної) діяльності даного кооперативу.

Результативність (ефективність) діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг залежить, на нашу думку, від отриманих кількісних та якісних показників.

До кількісних показників слід віднести:

- кількість проведених заходів (навчально-практичних семінарів, круглих столів, днів поля, індивідуальних консультацій тощо);

- кількість учасників перелічених заходів (одержувачів послуг);

- кількість осіб, що отримали допомогу у підготовці і супроводі документів;

- кількість розроблених та впроваджених інноваційних проектів та технологій;

- кількість підготовлених та розповсюджених інформаційних видань;

- затрати на оплату праці найманого персоналу, оренду приміщення, комунальні платежі, утримання комп'ютерного устаткування;

- затрати, понесені під час виконання переліку послуг даного кооперативу (відрядження фахівців, реєстрація документів, оплата послуг сторонніх організацій тощо).

Показником якості науково-консультаційної діяльності кооперативу може виступати систематичне опитування його членів через використання відповідних анкет (табл. 1).

Таблиця 1

Приклад анкети опитування для визначення якісних показників діяльності сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг

Питання	Оцінка*			
	5	4	3	2
Рівень організації певної роботи чи послуги				
Спосіб доведення та роз'яснення інформації до клієнта				
Новизна та корисність наданої інформації				
Вірогідність впровадження наданої інформації у виробництво				
Ступінь задоволення роботою фахівців				
Ваші зауваження та побажання				

Примітка: * 5 – відмінно (дуже високий), 4 – добре (високий), 3 – задовільно (середній), 2 – незадовільно (низький).

Джерело: розроблено авторами

При розробці такої анкети обов'язково необхідно враховувати критерії, що визначають якість наданих інформаційно-консультаційних послуг в сільському господарстві, а саме:

- рівень задоволення їх одержувачів;

- зміна їх ставлення до організації, що надає послуги;

- обсяг одержаних знань і навичок;

- можливість практичного застосування отриманої інформації;

- вагомість допомоги працівників організації, що надає послуги.

Способами збору якісних даних, крім анкетування, можуть бути також: телефонні опитування, особисті розмови, публічні слухання, анкети, заповнені респондентами в кінці заходів, робота в групах і т.д.

Дані анкети можна розробити за напрямками науково-консультаційних послуг (технологічні, економічні, правові) та формам їх здійснення (індивідуальні чи групові консультації, друк інформаційних видань і т.д.).

За умови успішного функціонування даного виду сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у районах можливо створення обласних (регіональних) та всеукраїнського сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг, членами яких будуть відповідно районні та обласні кооперативи даного виду діяльності. Нами розроблено схематичну модель взаємодії органів державної виконавчої влади, закладів освіти та

науки, громадських організацій з сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами з надання науково-консультаційних послуг в залежності від рівнів функціонування (рис. 3).

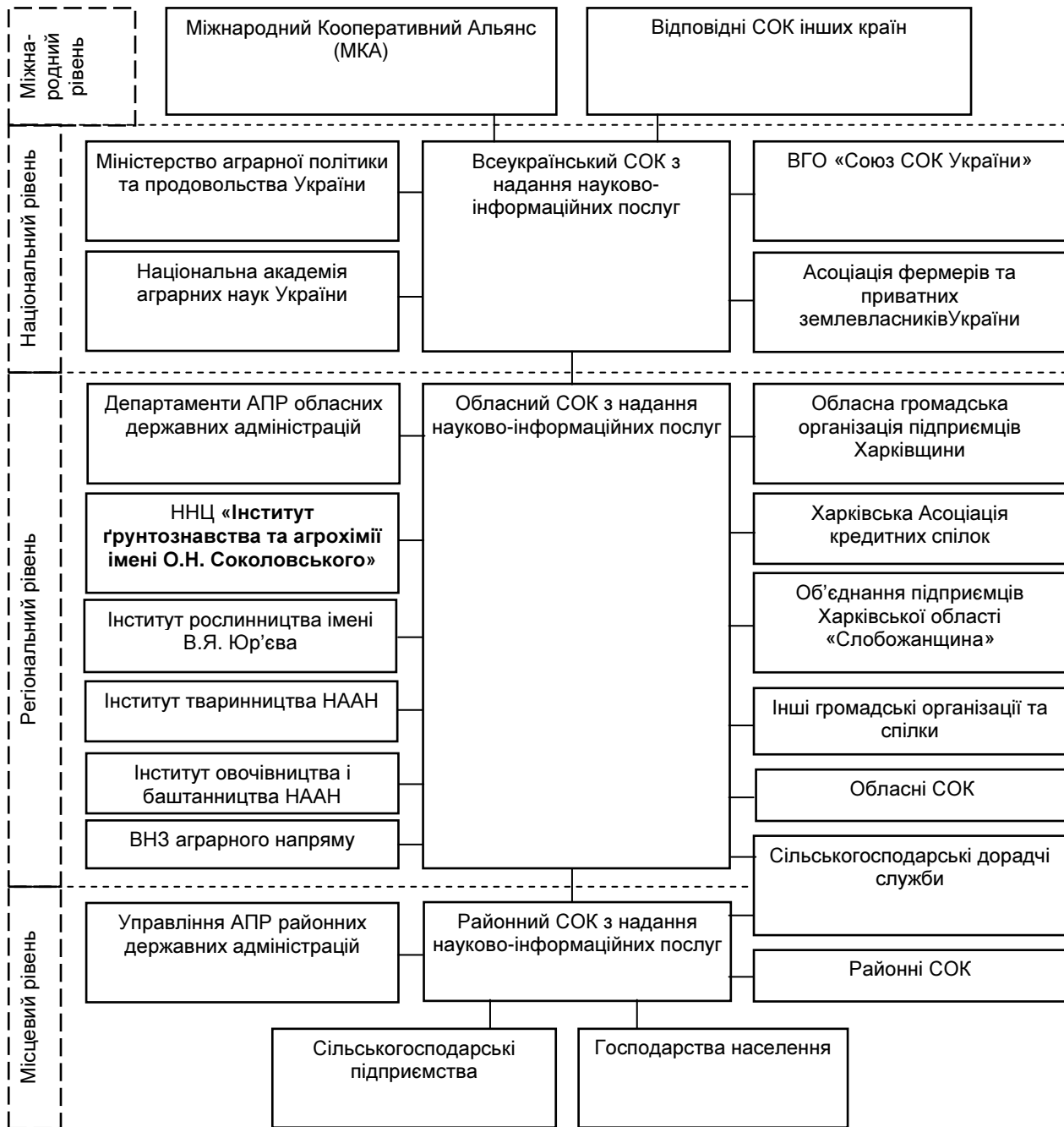

Рис. 3. Схематична модель взаємодії сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг з різними суб'єктами господарювання, враховуючи рівні функціонування

Джерело: розроблено авторами

Так, на місцевому (районному) рівні сільськогосподарські підприємства та господарства населення утворюють районний сільськогосподарський обслуговуючий кооператив з надання науково-консультаційних послуг, при цьому співробітництво можливо з управлінням агропромислового розвитку районної державної адміністрації, дорадчими службами та аналогічними кооперативами сусідніх районів.

За умови існування таких районних кооперативів доцільно створити обласний сільськогосподарський обслуговуючий кооператив з надання науково-консультаційних послуг. Таким чином, наприклад у Харківській області такий кооператив зможе співпрацювати з:

- Департаментом агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації;

- ВНЗ аграрного напрямку;
- науковими установами: ННЦ «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського», Інститутом рослинництва імені В.Я. Юр'єва, Відділом птахівництва Інституту тваринництва НААН, Інститутом тваринництва НААН, Інститутом овочівництва і баштанництва НААН;
- сільськогосподарськими дорадчими службами;
- громадськими організаціями та спілками: Харківською Асоціацією Кредитних спілок, Об'єднанням підприємців Харківської області «Слобожанщина», Обласною громадською організацією підприємців Харківщини і ін.;
- аналогічними кооперативами сусідніх областей.

За умови існування обласних кооперативів доцільним є створення Всеукраїнського сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг, для якого важливим є встановлення зв'язків з Міністерством аграрної політики та продовольства України, Національною академією аграрних наук, Всеукраїнською громадською організацією «Союз сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України», Асоціацією фермерів та приватних землевласників України. Міжнародний рівень – членство у Міжнародному Кооперативному Альянсі (МКА) та співробітництво з сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами інших країн. Це можливий варіант вертикально інтегрованого підприємства, діяльність якого базується на кооперативних засадах.

Висновки з даного дослідження. Створення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу з надання науково-консультаційних послуг сприятиме появі низки переваг, а саме – достатній інформованості сільськогосподарських товаровиробників щодо нової сільськогосподарської техніки, технологій, методів організації й управління виробництвом і заготівельно-збутовою діяльністю тощо. Такий кооператив може спеціалізуватися на наданні різних за напрямками (видами) науково-консультаційних послуг та застосовувати різноманітні форми здійснення (проведення) цих робіт. За умови успішного функціонування даного виду сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у районах можливо створення обласних (регіональних) та всеукраїнського сільськогосподарського обслуговуючих кооперативів з надання науково-консультаційних послуг.

Література

1. Бондаренко М.О. Інформаційно-консультаційне забезпечення аграрного виробництва та перспективи його розвитку в Україні [Електронний ресурс] / М.О. Бондаренко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nppdaa/econ/2012_1/019.pdf.
2. Жаліло Б.А. Формування ринку інформаційно-консалтингових послуг в економіці України [Електронний ресурс] / Б.А. Жаліло. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VDU_ekon/2008_1/VDU1-2008/276.pdf.
3. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : Закон України від 17.06.2004 № 1807-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>.
4. Рекомендації з надання дорадчих послуг в агропромисловому виробництві України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net/advisory>.
5. Про державний бюджет України на 2007 рік / Закон України від 19.12.2006 № 489-V // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/489-16>.
6. Про затвердження Розподілу коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки сільськогосподарської дорадчої служби у 2007 році / Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 05.11.2007 N 773 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.licasoft.com.ua/index.php/component/lica/?view=text&format=print&base=1&type=1&menu=515756&id=381497>.
7. Про державний бюджет України на 2009 рік / Закон України від 26.12.2008 № 835-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-17>.
8. Про затвердження Розподілу коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки сільськогосподарської дорадчої служби у 2009 році / Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 03.04.2009 N 240 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/page/?7925>.
9. Про державний бюджет України на 2010 рік / Закон України від 27.04.2010 № 2154-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2154-17>.
10. Про державний бюджет України на 2011 рік / Закон України від 23.12.2010 № 2857-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2857-17>.
11. Про Розподіл видатків, передбачених Законом України "Про Державний бюджет України на 2012 рік" за КПКВК 2801180 "Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі"/ Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 31.07.2012 N 473 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-rozpodil-vidatkiv-peredbachenih-zakonom-ukrayini-pro-der-doc109726.html>.